

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
Filosofická fakulta v Českých Budějovicích
katedra bohemistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jazyk a styl psané české publicistiky v roce 1989

Vypracovala: Olga Píšová

Vedoucí diplomové práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

České Budějovice 2008

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Jazyk a styl psané české publicistiky v roce 1989** vypracovala samostatně a použila jen literaturu citovanou v poznámkovém aparátu a uvedenou v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 20. dubna 2008

Podpis

Poděkování:

Děkuji doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., za odborné vedení mé bakalářské práce a cenné rady a připomínky, které mi poskytla.

ANOTACE:

Cílem bakalářské práce na téma „Jazyk a styl psané české publicistiky v roce 1989“ je stylistický rozbor deníku Rudé právo v období leden – prosinec 1989. Na základě shromážděného jazykového materiálu se pokusím postihnout a následně charakterizovat specifické výrazové prostředky užívané v psané publicistice v roce 1989. Především jde o výskyt prostředků automatizovaných a prostředků aktualizovaných, frazémů a jejich typů.

Mým cílem je zaměřit se na konkrétní projevy těchto protikladných jazykových rovin a pokusit se odhalit jejich funkci v publicistických textech. Dále se pokusím stručně postihnout změny ve slovní zásobě v závislosti na společenských a politických změnách odehrávajících se v daném období.

Samostatnou kapitolu tvoří souhrn nejdůležitějších politických, společenských, kulturních a sportovních událostí, k nimž došlo ve sledovaném období.

SUMMARY:

The aim of this bachelor thesis, the topic of which is *Language and Style of Written Czech Journalism in 1989*, is to make a stylistic analysis of the daily of Rudé právo between January and December 1989. On the basis of the gathered linguistic material, I try to list, analyse and characterise specific means of expression used in written journalism in 1989. These means are especially automatized and updated ones, phrases and their types.

My aim is to focus on specific display of these antithetical linguistic layers and subsequently to try to discover their function in written articles. In addition to this, I try to analyse lexical changes reflecting social and political changes happening in that period.

A separate chapter contains a survey of the most important political, social, cultural and sport events happening in the period under consideration.

OBSAH:

1. Úvod	1
2. Publicistický styl	3
2.1 Útvary zpravodajského žánru	4
2.2 Útvary analytického žánru	5
2.3 Útvary beletristického žánru.....	7
3. Jazyková stránka publicistických textů	9
4. Projevy aktualizace a automatizace	10
4.1. Obrazná pojmenování	10
4.1.1 Metafora	10
4.1.2 Lexikalizovaná metafora.....	11
4.1.3 Přirovnání	11
4.1.4 Personifikující spojení	12
4.2 Frazeologismy	12
4.2.1 Lidová rčení	13
4.2.2 Frazémy knižní	14
4.2.3 Verbální frazémy	15
4.2.4 Neverbální frazémy.....	16
4.3 Prostředky mimo neutrální spisovný jazyk.....	16
4.4. Univerbizace	17
4.5 Módní výrazy	17
4.6. Novinářská kliše	18
4.7 Publicistická paretenze	19
4.8 Vyjádření neurčitá	19
4.9 Shodný atribut	20
4.10 Slova cizího původu	20
4.11 Neologismy	21
4.12 Pojmenování hodnotící	21
4.13. Shrnutí	22
5. Proměny slovní zásoby	23
5.1. Výrazy vyjadřující solidaritu s dobou	23
5.2. Odborné výrazy	24
5.2.1 Ekonomika.....	24

5.2.2 Politika	24
5.2.3 Armáda, vojenství	25
5.3 Pojmenování, jejichž denotáty v současné společnosti vymizely	25
6. Historie Rudého práva	26
6.3 Rubriky v Rudém právu	27
6.4 Sobotní vydání.....	29
7. Rok 1989	30
7.1 Světové události	30
7.2 Domácí události	32
8. Závěr	49
9. Seznam literatury	50
10. Přílohy	51
10.1 Články z Rudého práva	51
10.2 Články z Mladé fronty DNES.....	53

1. ÚVOD

Práce je zaměřena na publicistiku - konkrétně na publicistiku v roce 1989. Poslední rok komunistické vlády v Československu byl velmi bohatý na události, ať už politické, společenské nebo kulturní. Je zcela zřejmé, že vše, co se děje ve společnosti, se následně nějak projeví v jazyce. Tento vnější činitel byl, je a vždy bude významným prvkem určujícím charakter jazyka.

Pokud mluvíme o publicistice v roce 1989, máme na mysli především hlavní list komunistické strany, Rudé právo, který měl v té době nejsilnější postavení na trhu. Zaměřit bych se chtěla zejména na jazykové prostředky a v menší míře také na slovní zásobu v textech tohoto periodika. Čtyřicet let vlády komunistické strany jazyk bezesporu silně poznamenalo.

Myslím si, že je to velice zajímavé téma vzhledem k tomu, že publicistický styl je více než kterýkoliv jiný těsně spjat s dobou, s konkrétní politickou a společenskou situací. Podobně úzce je spjat i s ostatními funkčními styly.

Stěžejním úkolem publicistických textů je získat a přesvědčit čtenáře. Komunistická žurnalistika byla přímo zaměřena na ovlivňování obyvatel a agitaci, persvazivní funkce proto byla pro ni absolutní prioritou. Funkce informativní byla až na druhém místě. Souvisí to také s cenzurními zásahy, které nepochybně byly v textech prováděny. V roce 1989 (v porovnání s předchozími lety) se cenzura objevovala v mnohem menším měřítku, než tomu bylo dříve, přesto ji můžeme u některých textů zaznamenat.

S těmito základními funkcemi publicistiky přímo souvisí také výběr jazykových prostředků. Ty mimo jiné přispívají ke zvýšení pozitivního nebo negativního hodnocení sdělení. Dynamiku vývoje jazyka v textech odráží především frazeologické obraty a jejich aktualizace. Autor textu si někdy usnadňuje práci a při psaní použije ustálené spojení, které je podle něj nejvhodnější pro okomentování či zhodnocení nějaké situace. Stává se to především v případě, když je publicista časově omezen nebo pokud přináší informaci, která není příliš důležitá. Adresát je na tento způsob předkládání informací zvyklý. Proto v textech působí velmi nápadně, aktivizujícím způsobem, pokud publicista sáhne po některých ne zcela obvyklých jazykových prostředcích. Nejzřetelněji se to projevuje na používání frazémů a jejich obměnách.

V první části své práce se zaměřím na vymezení publicistického stylu a jeho žánrů a také na teoretickou rovinu jazykových pojmenování, jejich druhy a dělení. Ve druhé části

zhodnotím jazykový materiál získaný z Rudého práva (leden – prosinec 1989). Třetí část práce je věnována slovní zásobě a jejím změnám. Další část práce obsahuje stručnou historii Rudého práva a okomentování jeho rubrik, poslední část práce pak tvoří charakteristika roku 1989 ve světě i v ČSSR s pomocí textů z Rudého práva..

2. PUBLICISTICKÝ STYL

Publicistický styl je považován za jeden z nejmladších funkčních stylů. Vznikl jako jedna z variant stylu odborného. Obecně řečeno jde o způsob cílevědomého výběru a tematického uspořádání těch spisovných jazykových prostředků, které se používají pro pohotovou, přesnou a přesvědčivou informovanost veřejnosti o nejaktuálnějších otázkách. Publicistika bývá definována jako „*mezilidská komunikace, která informuje o aktuálních společenských a politických událostech doby a komentuje je*” (Chloupek, 1990, s. 201).

Publicistický styl se uplatňuje v novinách, v rozhlase, částečně i v televizi, ve filmu a také ve veřejných řečnických projevech.

Dnes se pojem publicistický styl užívá jako zobecněné a nadřazené označení pro všechny žurnalistické texty, které vedle své funkce persvazivní plní také funkci informativní, působící a ovlivňovací.

Celkový charakter textů publicistického stylu je podmíněn jejich úkolem rychle, účinně, s maximální srozumitelností a jednoznačností informovat a získávat čtenáře bez ohledu na sociální zařazení, věk či vzdělání. Z toho vyplývá, že se jedná o styl dynamický, který musí odpovídat době, ale zároveň se s ní měnit. Tento požadavek ovlivňuje výběr jazykových prostředků a jejich užití. Většina lexikálních prostředků je vzhledem k době poměrně stabilní, ale jak už byl řečeno, je současně se proměňuje v závislosti na vývoji společnosti.

V publicistickém stylu se uplatňují především dva slohové útvary: informační a úvahový. Je to zcela logické, neboť texty si kladou za cíl především informovat o aktuálních otázkách veřejného dění. Za charakteristické znaky publicistického stylu můžeme považovat všeobecnou srozumitelnost, přesnost, přehlednost, přesvědčivost, rozmanitost a výrazovou uspořádanost.

Dle formy je možné publicistické projevy rozdělit na psané a mluvené. Oba tyto druhy projevů jsou vzájemně propojené.

Styl psané publicistiky je někdy označován jako styl novinářský nebo žurnalistický. Z toho vyplývá, že jde o styl uplatňovaný v periodickém tisku.

Do mluvené publicistiky patří zejména rozhlasová a televizní zpravodajství, komentáře, ale také besedy k aktuálním událostem a další publicistické pořady vysílané sdělovacími prostředky. Dále sem řadíme řečnické projevy pronášené na veřejnosti. Znakem mluvených projevů je jejich stručnost a také jistá bezprostřednost. Projevy

publicistické mají veliký ohlas na veřejnosti a svou publicitou dnes překonávají ostatní styly.

Publicistické projevy jsou zpravidla realizovány spisovným jazykem. Nespisovné prostředky pronikají pouze do některých spontánních mluvených projevů.

Publicistický styl je styl neosobní. V informacích je váha přikládána především faktům, nikoliv autorovi, ten je skrytý.

Publicistický styl je vnitřně stylově rozrůzněn. Zřetelně se vyhranily tři funkční styly: zpravodajský, publicistický styl v užším slovním smyslu neboli styl analytický a publicistický styl beletristický.

2.1 Útvary žánru zpravodajského

Texty patřící k tomuto stylu podávají věcné informace o nových jevech a aktuálních událostech. Patří sem zprávy z politického, ekonomického a společenského života, ale také některé poznatky z odborné sféry. Týká se to především těch vědních oborů, které se nějak dotýkají našeho běžného života. Základní funkcí těchto textů je funkce informativní. Texty mají věcnou povahu a snaží se o co největší objektivitu. Charakteristická je pro ně především snaha o úspornost vyjádření a srozumitelnost.

Útvary publicistického stylu jsou rozděleny podle charakteru jednotlivých žánrů.

Zpráva

Je považována za klasický útvar zpravodajského žánru. Většinou je maximálně stručná a výstižná. Podle formy rozeznáváme zprávu mluvenou a psanou, podle způsobu přenosu informací rozlišujeme zprávu novinou, rozhlasovou nebo televizní.

Zpráva má svou ustálenou kompozici. Za novými fakty v první části textu následující upřesňující údaje. Charakteristickým rysem tohoto útvaru je odkaz na prameny, odkud autor čerpal. V případě, že zpráva obsahuje také informace doplňující popis události, se jedná o tzv. zprávu rozšířenou.

Oznámení

Oznámení má obdobné charakteristické rysy jako zpráva, ale na rozdíl od ní seznamuje recipienta s událostí, která teprve proběhne. Proto jsou nezbytné údaje jako místo, čas a název konané akce.

Komuniké

Komuniké řadíme k základním zpravodajským útvarům. Jde o oznámení, které informuje o konání a průběhu významné akce, jednání a o jeho výsledku. Má obvykle větší rozsah než oznámení.

Publicistický referát

Publicistický referát bývá také zařazován mezi zpravodajské útvary. Od referátu odborného se liší svým zaměřením a cílem. Tím je úplné přiblížení skutečnosti, o které informuje a také odlišný výběr výrazových prostředků a jejich užití. Prolínají se zde slohové postupy informační, popisný a výkladový, případně vyprávěcí. Přesvědčovací funkce bývá u publicistického referátu různě intenzivní.

Reportáž

Reportáž je útvar, který stojí na pomezí mezi útvary zpravodajskými a publicistickými. Základní funkcí reportáže je funkce informativní, zároveň však svým stylem zasahuje do jiných stylů. Jde o zaznamenání nějaké události, jejímž přímým svědkem se autor reportáže stal.

2.2 Útvary žánru analytického

Analytická publicistika se liší od zpravodajství zejména svou funkcí. Zatímco u zpravodajského stylu převažuje funkce informativní, texty publicistického stylu v užším smyslu mají několik dalších funkcí a to především funkcí persvazivní neboli přesvědčovací, funkci získávací, ovlivňovací a další.

U analytického stylu není nejdůležitější zprostředkování informací, ale způsob jejich prezentace a postoj k nim.

U publicistického stylu se často setkáváme s prostředky stylové aktualizace. Souvisí to se snahou ozvláštnit komunikát, např. neobvyklým pojmenováním či obrazným vyjádřením. Působivost publicistiky souvisí také se subjektivitou autora.

Jazyk analytické publicistiky je vždy spisovný, v některých textech může být podobný jazyku vědeckému. Pokud se však vyskytují odborné termíny, jsou ve většině případů vysvětleny.

Úvodník

Úvodník obsahuje zásadní stanovisko k určitému aktuálnímu problému, na rozdíl od komentáře bývá méně osobní. Dříve byly úvodníky velmi časté, objevovaly se na první straně novin. Jednalo se o jakési programové prohlášení celé redakce nebo instituce.

Komentář

Komentář se objevuje v publicistice psané i mluvené. Je to publicistický útvar, který se nejvíce přibližuje zprávě. Jeho funkcí je osvětlovat a objasňovat určitou událost, společenský problém nebo jev. Doplnuje ji o osobní postoj k obsahu komunikace, což může být názor autora, celé redakce nebo odvolání na oficiální názory jiných lidí či institucí.

Zasvěcený komentář vyžaduje dobrou znalost oboru a důkladnou práci s informačními zdroji, závěry musí být pečlivě zdůvodněné. U komentářů se obvykle projevují četné vlastnosti individuálního stylu, proto se obvykle uvádí jméno autora. Dříve zaujímal v novinách místo na první straně, neboť si autoři byli vědomi toho, že komentář může nejenom informovat, poučovat a bavit, ale také do jisté míry ovlivňovat názory čtenářů a působit tak na utváření veřejného mínění.

Styčným bodem všech komentářů je tematická oblast. Dominantním tématem českého komentáře otázka politická.

Interview

Interview je druh rozhovoru, ve kterém vystupují tazatel a dotazovaná osoba. Rozhlasové nebo televizní interview může být živé, nebo předem natočené a upravené. Interview klade vysoké nároky jak na tazatele, tak na představovanou osobnost. Úlohou tazatele je klást podnětné otázky a usměrňovat tok hovoru.

Glosa

Glosa se vyjadřuje k určité otázce, její řešení však pouze naznačuje a ponechává tak prostor čtenáři. Je to v podstatě stručný komentář, který neotřelým a často vtipným způsobem zdůrazňuje názor svého autora. Jako stylizační prostředek se v glose uplatňuje ironie, sarkasmus a neočekávaný závěr.

Recenze

Recenzí se rozumí posudek na odborné, literární a jiné umělecké dílo. Úkolem recenze je celkově informovat o díle a posoudit jeho přednosti i nedostatky.

Kritika

Na rozdíl od recenze, která se soustřeďuje na výhradně kladné nebo záporné rysy díla, bývá kritika posouzením zevrubnějším, zasazuje kritizovaný předmět do souvislostí životopisných, společenských, uměleckých.

Polemika a debata

Polemika a debata mají několik společných rysů. Vyjadřují střetnutí různých názorů, polemika je ale většinou útočnější a vyhrcořenější. Účelem debat a polemik v médiích bývá získat čtenáře nebo posluchače pro určité stanovisko, argumentovat v jeho prospěch nebo proti němu. Zatímco debata obvykle vyústí v jistý společný závěr, účelem polemiky je spíš vyjasnit protikladná stanoviska a příčiny rozdílů mezi námi. Polemika i debata využívají expresivních jazykových prostředků.

2.3 Útvary žánru beletristického

Beletristické žánry řadíme mezi publicistické útvary svou funkcí a některými vlastnostmi, ačkoliv výrazový materiál, který používají, jeho stylizace v textu a charakter kompoziční výstavby se blíží stylu umělecké literatury. U tohoto stylu vystupuje nejvíce do popředí individuální rysy autora. Vedle funkce informativní a ovlivňovací je zde výrazná funkce estetická.

Kompoziční výstavba těchto textů vychází ze slohového postupu vyprávěcího nebo popisného, případně je uplatněn postup informační. Od klasických beletristických textů je odlišuje to, že jsou zaměřeny konkrétně.

Fejeton

Fejeton vzniká prolínáním několika slohových postupů (vypravování, úvaha). Je to beletristicky zaměřený text, bývá subjektivní, často ironicky zabarvený, může být vtipný nebo provokující. Dříve se texty objevovaly v tisku pravidelně, dnes je již tento žánr na ústupu.

Črta

Črta je specifický útvar, v dnešní době užívaný jen velmi zřídka. Tento publicistický článek směřuje spíše k beletrizaci, ale uvádí přesné a konkrétní údaje.

Sloupek

Sloupek je stručný a krátký útvar, který si neklade za cíl řešení aktuálních problémů ani podávání přesných a v danou chvíli důležitých informací – jedná se spíše o jakýsi dílčí postřeh ze života.

Medailonek

Krátký text o významné osobnosti, zaměřený na biografické údaje, ale také vlastnosti nebo počiny této osobnosti. Bývá uveřejňován u příležitosti významného jubilea nebo úmrtí (nekrolog). Medailon se objevuje v upravené podobě také v televizi či rozhlase.

3. JAZYKOVÁ STRÁNKA PUBLICISTICKÝCH PROJEVŮ

Pro publicistický text je příznačné, že vzniká jako reakce na nějakou aktuální událost. Na přípravu mají autoři pouze omezený čas a tak časem dochází vlivem spěchu, v němž převážná část textů vzniká k jisté stereotypnosti. Čím naléhavější je potřeba rychlé, určité a rozsahem omezené informace, tím více je projev standardizován. V některých situacích pak publicisté používají téměř mechanicky ustálené jazykové konstrukce a stereotypní obraty. Tyto konvenční jazykové prostředky, které svou povahou nebudí pozornost čtenáře, nazýváme prostředky **automatizované**. Důležité je také to, že čím je projev jednodušší a blíží se tak standardu, tím snadněji a rychleji je adresáty přijímán.

Opakem automatizace je **aktualizace**. Ta je užívána v případě, že má text mít větší účinnost a působnost. Je pro ni typický osobitý a tvůrčí přístup. Autor v tomto případě užívá zajímavé jazykové prostředky neobvyklým způsobem, který budí pozornost. Jde například o zcela novou básnickou metaforu atd. V případě aktualizovaného vyjádření se však také zvětšují nároky na úsilí a soustředění čtenáře, neboť aktivizují jeho pozornost.

U automatizace a aktualizace se nejedná o neměnný stav, výrazové prostředky publicistiky jsou totiž poměrně nestálé. Mohou přecházet z jedné roviny do druhé. Aktualizované prostředky, které vhodně plní svůj úkol a jsou prověřeny praxí se ustalují a naopak prostředky v určitých textech automatizované se za některých podmínek aktualizují. Mezi těmito jevy tedy neexistuje ostré ohraničení.

Oba pojmy - automatizace a aktualizace - nejsou v rámci jazykovědy nové. Již ve sborníku Pražského lingvistického kroužku zmiňuje Bohuslav Havránek ba výrazy, které však ještě přímo nevztahuje na publicistický styl a definuje je takto: „*Automatisací rozumíme tedy takové užívání jazykových prostředků, a to buď izolovaných nebo vzájemně spojovaných, jaké je obvyklé pro určitý úkol vyjádření, totiž takové, že výraz sám nebudí pozornost, vyjádření po stránce formy jazykové se děje a je přijímáno jako konvenční... Aktualisací naopak rozumíme užití jazykových prostředků takovým způsobem, že samo budí pozornost a je přijímáno jako neobvyklé, jako zbavené automatizace, disautomatisované, např. živá básnická metafora (na rozdíl od lexikalisované, která je automatisovaná)*”. (Havránek a kol., 1932, s. 52 – 53)

Kromě stylově neutrální vrstvy spisovného jazyka najdeme v současné publicistice i specifické výrazové prostředky. Právě na nich se uplatňuje automatizace a aktualizace.

4. PROJEVY AKTUALIZACE A AUTOMATIZACE

4.1 Obrazná pojmenování

„Nepřímé pojmenování je užití slova pro jinou skutečnost, než slovo běžně, tj. ve svém lexikálním významu, označuje. Vzniká na dvojím základě: a) na přímém vztahu ke skutečnosti, jež má být pojmenována, k jiné skutečnosti, a to na vztahu časovém, místním nebo příčinném (metonymie) nebo na vztahu části a celku (synekdocha), b) na základě podobnosti přímo vyslovené (přirovnání) nebo jen naznačené (metafora).” (Bečka, J. V., 1992)

Obrazná vyjádření plní nejen informativní funkci, ale také text obohacují, dodávají mu emocionálnost ten je tak díky nim atraktivnější pro čtenáře. Často jsou využívána již známá spojení, která publicisté obměňují. Projevuje se v nich také postoj autora k obsahu sdělení. Dnes je jejich frekvence ve všech médiích vysoká, a proto v některých případech dochází ke stírání příznakovost a tím k jejich postupné automatizaci.

V největší míře se obrazná pojmenování vyskytují v textech o politice a tím pádem v útvarech analytických (komentář, úvodník)

4.1.1 Metafora

Metafora je pojmenování vzniklé přenesením pojmenování na základě vnější podobnosti. Podkladem metafory je užití slova pro označení věci, jež je podobná. Metafory, které se vyskytují v publicistických textech, mají odlišnou funkci od metafor v uměleckých textech, a proto jsou snáze pochopitelné.

příklady z Rudého práva

*Ačkoli nejsou ještě všichni proškoleni, vedení nad nimi **neláme hůl**.*

*Jarmila Kratochvílová **rozdává lásku** k atletice*

*Vítkovičtí nezvítězili a **hodili** tak **záchranné lano** celku, který je v tabulce pod nimi.*

*Spartánská štika **čeří klidnou hladinu** basketbalové ligy.*

*Jugoslávie **je otřesena** sobotními události.*

*Plán nepřítel **počítal** s ozbrojeným povstáním.*

*Na východním Slovensku **vystoupily řeky** z břehů.*

*Straničtí představitelé **vykonávají** svěřené **funkci** svědomitě.*

příklady z Mladé fronty DNES

Ptáme se, kde se pase úřední šiml.

Nepodporujeme ty, kdo jsou s prací na štíru.

Tyto otázky stále rozpoutávají vášně

Diskuze otupuje hroty neshod.

Hillary vítězí, když plive jedovatou slinu.

Vypadá to, že se oba kandidáti sežerou dřív, než se některý z nich pustí do opravdového boje.

4.1.2 Lexikalizované metafory

Postupem času se i původně neobvyklá spojení začínají opakovat a postupně se zautomatizují. Autoři používají lexikalizovaná pojmenování, která byla původně chápána jako pojmenování metaforická.

příklady z Rudého práva

Páteční demonstrace byly poslední kapkou.

Nakonec došlo na skládání účtů.

Perspektivní plánování přináší první plody úspěchu.

Došlo k ochlazení vztahů mezi zeměmi.

příklady z Mladé fronty DNES

Herci bojují o zachování divadla.

Není dobré pořádk jen natahovat ruku.

Udělal jsem maximum pro to, abych po pauze vykročil správnou nohou.

4.1.3 Přirovnání

Základem pro přirovnání je podobnost (tvaru, barvy, velikosti...). Přirovnání je vždy jen přibližné, není to prostředek pro přesné vyjádření. Nejčastěji jsou používány srovnávací výrazy jak, jako.

příklady z Rudého práva

Hlavní město působilo jako město duchů.

Na konci lidé tleskali jako o život.

Skóre v zápase bylo jako na houpačce.

příklady z Mladé fronty DNES

Nová svědectví se vyrojila jako houby po dešti.

4.1.4 Personifikující spojení

Do oblasti nepřímých pojmenování patří také tzv. personifikující spojení. Ta zživotňují neživotná pojmenování.

příklady z Rudého práva

Zodpovědnost leží na bedrech obvodních lékařů.

Počasi škrtá plány lyžařů.

Sovětský mluvčí Gerasimov naznačil, že by Sovětský svaz mohl sehrát roli prostředníka.

Házenkářská hřiště v tomto týdnu opět ožila.

příklady z Mladé fronty DNES

O to hlasitěji pak v závěru filmu křičí poselství autora.

Náklady spolykaly kapsy dvousetčlenného týmu.

Návrh vstupuje v platnost po skončení jednání.

Ty nejdůležitější věci, které se týkaly reprezentace, se nerodily v Liberci, ale v zámoří.

Pokud Slavia nezvítězí v Teplicích, přestane mít osud ve svých rukou.

Sparta jede na vítězné vlně.

Včera uveřejnil 24 jmen, která se probíla do nominace.

Podobně tlačí dražší ceny surovin vzhůru i ceny dalších potravin.

4.2 Frazeologismy

Za nejvýraznější prostředek stylové aktualizace (aktivizace) se obecně považují **frazémy (frazeologismy)**. Frazeologická spojení mají v publicistice své pevné místo. Původ mají převážně v lidové frazeologii a do publicistiky psané i mluvené pronikají především vlivem spontánních mluvených projevů.

„Frazémem rozumíme ustálenou kombinaci alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek a jejímž

charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejích komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (popřípadě několik málo dalších). K typickým, i když ne zcela nutným znakům frazeologismů patří metaforičnost a expresivnost". (Příruční mluvnice češtiny 1996, s. 71)

Nejdůležitější vlastnosti frazeologických jednotek nejsou striktně vymezeny, uváděny bývají zejména ustálenost, obraznost, nerozložitelnost a víceslovnost.

Pro užití frazeologismů v publicistickém stylu je příznačná jejich obměna. Proměnou mohou procházet všechny typy frazeologických obrátů. Změny v rámci spojení jsou nečekané a neopakované a mají svůj význam pouze v konkrétním kontextu. Mluvíme o nich pak jako o **aktualizovaných frazeologických obrátech**.

Jelikož pro frazeologismy platí jistá ustálenost a neměnnost, podléhají vlivem častého užívání automatizaci. Pokud chce publicista dosáhnout aktualizovaného vyjádření, užije frazém např. v jeho zkrácené podobě.

příklady z Rudého práva

*Tato událost byla **poslední kapkou**.*

*Zde již neplatí **dvakrát měř**.*

příklady z Mladé fronty DNES

*Znamenalo to jen **házet hrách**.*

4.2.1 Lidová rčení

Lidová rčení jsou založena na citovém podkladu, vznikají díky lidové fantazii. Rozdělujeme je na rčení slovesná a rčení neslovesná. V textech se nejčastěji užívají pro zvýšení expresivity.

příklady z Rudého práva

*Sportovci si na zimní univerziádě **brousí zuby** na nejcennější medaile.*

*V tomto případě **padla kosa na kámen**.*

*Přesvědčil se o tom **na vlastní oči**.*

příklady z Mladé fronty DNES

V konečném důsledku šlo jen o to, aby se vlk nasytil a koza zůstala celá.

Vytušili jeho zaječí úmysly.

*I zde platí staré české přísloví, které říká, že **bez práce nejsou koláče**.*

Tyto výše uvedené příklady frazémů je možné označit jako **frazémy lidové, tradiční**. Jsou nejrozšířenější, objevují se zcela běžně i v mluvené komunikaci.

4.2.2 Frazémy knižní, biblismy

Vedle frazémů lidových existuje **frazeologie kulturní (knižní, literární)**. Takto se pojmenovává frazeologie, která je součástí kulturní historie a v obecné podobě i celého kulturního života.

Řadíme sem frazémy antického i křesťanského původu a také frazémy přejaté z cizích jazyků. Tyto citátové frazémy si většinou ponechávají svůj původní pravopis i výslovnost. Od počátku 90. let se tyto frazémy začaly v publicistických textech vyskytovat častěji než v předešlé době. Souvisí to s celkovou změnou klimatu společnosti a vstupem vzdělaných lidí do veřejného života.

Knižní frazémy se objevují převážně v psaných projevech, častým užíváním se postupně ztrácí jejich příznakovost.

příklady z Rudého práva

Bylo to jen pár kapek v moři stížností.

Kde není žalobce, není ani soudce.

příklady z Mladé fronty DNES

Měl svaté právo o jeho slovech pochybovat.

*Porušil tak **nepsané desatero** sportovců.*

Poměrně často se používají také krátké lexikální jednotky převzaté z jiných jazyků. Např. *de facto* (ve skutečnosti), *de iure* (podle práva), *ex post* (dodatečně), *faux pas* (společenské nedopatření), *par excellence* (vynikající)

Vedle těchto frazeologismů jsou v oblibě také obrazná vyjádření antického původu.

např. *Achillova pata* (slabé místo), *sisyfovská práce* (marná práce), *danajský dar*, *trojský kuň* (dárek, který nepotěší).

Do běžného vyjadřování se dostávají také obraty z křesťanské frazeologie.

Např. *být obětní beránek*, *octnout se v jámě lvové*

Hranice mezi lidovou a kulturní frazeologií není pevně stanovena, při častém používání se příznak knižnosti ztrácí a frazeologismus se stává lidovým

např. *konec světa*, *soudný den*

4.2.3 Verbální frazémy

Za verbální frazémy považujeme ty, které obsahují sloveso a mají i ve své funkci slovesný charakter. Jsou to různé kombinace verba s jinými slovními druhy (substantiva, adjektiva atd.)

příklady z Rudého práva

Pokud se budeme mládeži věnovat, přinese to brzy své ovoce.

Když vidíme, že je třeba pomoci, nemůžeme stát stranou.

V tomto případě může být méně někdy více.

Každý sbormistr mi dá jistě za pravdu, že za dvě hodiny nelze vše stihnout.

Je zřejmé, že budou potřebovat podat pomocnou ruku.

Uvolili se převzít pořadatelskou štafetu.

Polský premiér a zástupci opozice jednali u kulatého stolu.

Zástupci všech přítomných kráčeli cestou pokroku

příklady z Mladé fronty DNES

Nastavoval zřejmě příliš věrné zrcadlo.

Na výhře měl lví podíl.

Clintonová prohlásila, že by do boje o Bílý dům šla společně jen v případě, pokud Obama bude hrát druhé housle.

Do karet jim hrálo i zpomalení ekonomického růstu.

Ted' vstala z mrtvých i tím, že jí kvůli špatným vyhlídkám vhrkly slzy do očí.

Při poslechu běhal mráz po zádech.

Nestavím si vzdušné zámky.

4.2.4 Neverbální frazémy

Neverbální frazémy neobsahují sloveso, jsou to tzv. nominální frazémy.

příklady z Rudého práva

Ruku na srdce: je vždy a všude oceněna práce sbormistra?

Připomínalo to hru na slepou bábu.

*Prezident ČSSR vyjádřil novému japonskému císaři **hlubokou soustrast**.*

*Zemětřesení v Kalifornii si vyžádalo **oběti na lidských životech**.*

příklady z Mladé fronty DNES

*Vůle pracovat **je základní kámen úspěchu**.*

*Poučení se mu dostalo **měrou vrchovatou**.*

*Vláda se ocitla **pod palbou kritiky**.*

4.3 Prostředky mimo neutrální spisovný jazyk

Přestože k publicistice náleží vyjadřování jednoznačně spisovné, do publicistického stylu pronikají také výrazové prostředky z jiných rovin jazyka (knižní, hovorové, slangové, profesní...). Tyto prostředky text činí pro čtenáře zajímavější.

Někdy jsou uvedeny v uvozovkách – autor tak signalizuje, že si je vědom toho, že se toto slovo vymyká.

příklady z Rudého práva

*Peter Thoresen má **pífk** na fotbalisty.*

*To je také chvíle, kdy i on musí jít na ranní **šichtu**.*

*Navykl si po havířsku **tlachat**.*

*Od Pragokonzertu to tentokrát byla dobrá **trefa**.*

*Všichni **bagráci** jsou většinou vyučení zámečníci.*

*Autor všem lékařům **šmahem** přiklepl úplatky.*

*A tak si **uondaný a ucabrtaný** občan přeje aspoň jeden den, kdy budou všichni všude.*

*Autor všem lékařům **šmahem** přiklepl úplatky.*

*A tak si **uondaný a ucabrtaný** občan přeje aspoň jeden den, kdy budou všichni všude.*

příklady z Mladé fronty DNES

*Názory lidí na venkově jsou odlišné od těchhle zkosnatělých městských **náfuků**.*

*Starí **kumštýři** říkají, že k divákovi je třeba přistupovat s pokorou.*

*To je také chvíle, kdy i on musí jít na ranní **šichtu**.*

*Mnohdy byl nesympatický – to když se v něm ozvalo to protivné **št'ouralství**.*

*Stát se snaží postavit hráz **šmelinářům**.*

*Je to **srdcař** a **hecíř**.*

*Pavel Nedvěd je **tahoun** týmu.*

4.4 Univerbizace

Univerbizace je proces, při kterém jsou z již existujících dvouslovných pojmenování vytvářena jednoslovná pojmenování. Příčinou je hlavně snaha o jazykovou ekonomii.

příklady z Rudého práva

*Proto **Kuřimačky** vsadily na spolupráci s podnikovým závodem.*

*V Brněnské ulici vyrostlo šest nových **bytovek**.*

*V našich **mateřinkách** je přeplněno.*

*Ivana Chýlková ztvárnila roli rozervané **medičky**.*

*Československé **chemičky** mají moderní systém zabezpečení.*

příklady z Mladé fronty DNES

*Vše vypadalo jako politický rychlokurz z **ekonomky**.*

*Zástupci **lidovců** se neshodli.*

Český národ'ák slíbil, že nezklame.

4.5 Módní výrazy

Jelikož je publicistika výrazně spjata s dobou, zákonitě se v její slovní zásobě nachází mnoho módních výrazů. Tyto lexémy náleží k pojmenovávacím jednotkám, které odrážejí dobu. Jedná se o jednoslovná, ale častěji víceslovná pojmenování, která se přenášejí z oblasti politiky, ekonomiky, kultury a dalších oblastí do oblasti publicistiky.

Tato spojení a výrazy jsou vždy nějak spjatá s dobou – poznáme to zejména tak, že se po určité době přestanou používat.

příklady z Rudého práva

akční program blesková agrese, leninské myšlenky, soudružský rozhovor, bojové soudružské pozdravy, soudružská atmosféra, sovětský lid, spřátelený lid, pracující lid, stranické orgány, stranické vedení, stranický výbor, stranická organizace, stranická schůze, převzít do socialistické péče, socialistické vlastnictví, socialistická výstavba, hrdina socialistické práce, perspektivní socialismus

příklady z Mladé fronty DNES

reálný růst, ekonomický růst, splátkový kalendář, zájezdová doprava, letištní terminál,

4.6 Novinářská kliše

„Jako kliše se zpravidla označují obraty již otřelé, jejichž původní osobitá aktualizační hodnota se vytratila a je patrná již jen na formě (většinou to bývá metafora), ale už ne na působivosti, neboť jsou víceméně automatizované.“ (Bečka, J. V., 1992, s. 90)
S přihlédnutím ke stylistickému hledisku kliše hodnotíme jako záporná. Do publicistiky se tyto obraty dostávají zejména z jazyka politiky.

příklady z Rudého práva

Poctivé ruce dělníka jsou jistota národa.

V projevech vyjadřovali stanoviska svých zemí k nadcházejícím jednáním.

Pracující mnoha kolektivů rozhodnou.

V podniku vládla soudružská atmosféra.

V parku J. Fučíka proběhla májová veselice.

Lidé obětavě plnili úkoly i ve svátek.

Při demonstraci byly zatčeny protistátní živly.

Obě země se dohodly na bratrské spolupráci.

Miloš Jakeš odletěl na oficiální přátelskou návštěvu Kuby.

Kráčíme vstříc efektivním výsledkům

příklady z Mladé fronty DNES

Úkolem publicistiky je podat pravdivý obraz událostí.

Dohoda znamenala krok správným směrem.

4.7 Publicistická paretenze

Publicistická paretenze spočívá v tom, že se autor textu odvolává na mínění a postoje jiných. Buď je připomínáno obecné, veřejné mínění, např. *jak se říká, jak je známo, jak se lidově říká, jak praví staré české přísloví*, nebo se autor dovolává svědectví konkrétního pramene. Patří sem výrazy: *jak někdo uvedl, připomněl, řekl*. Tyto výrazy řadíme k prostředkům stylové aktivizace, jednoznačně text oživují. Některé paretenze jsou již ustálené a stávají se tak publicistickou frází.

příklady z Rudého práva

Jak se říká, příklady táhnou.

příklady z Mladé fronty DNES

Zlé jazyky připomněly, že tahle situace pro předsedu vlády není zcela nová.

4.8 Vyjádření neurčitá

Jedná se o tendenci používat obecná pojmenování s širokým významem. Patří sem výrazy jako *masy, živly, kruhy, dav, orgán, odpovědná místa, zástupci, zdroje, odpovědní činitelé*. Důvody bývají různé. Někdy autor není o skutečnosti přesně informován, v jiných případech se záměrně snaží neuvádět všechny podrobnosti. Neurčitá jazyková vyjádření jsou typickým příkladem jazykových prostředků aktualizovaných.

příklady z Rudého práva

Výbory zavedly účinný systém pravidelné kontroly.

Jak konstatovala zpráva, zpracované plány odrážejí reálný rozvoj.

Státní orgány by měly sloužit lidem.

Za hlavního viníka označilo ministerstvo dopravu a cestovní ruch.

příklady z Mladé fronty DNES

Z odpovědných míst se ozývají kritické hlasy.

Za hlavního viníka označilo ministerstvo dopravu a cestovní ruch.

4.9 Shodný atribut (publicistický)

V publicistických textech se velmi často jako prostředek stylové aktivizace užívá publicistický atribut. Autoři si ho oblíbili pro jeho jednoduchost a stručnost. Jde například o výrazy *splátkový kalendář*, *zájezdová doprava*, *finanční rok*. Jsou to výrazy, které se používají také v jiných komunikačních sférách.

V poslední době je v publicistice trendem vytvářet nové publicistické atributy ze spojení více slov, přičemž některé z nich se vynechají. Výsledný výraz je pak méně srozumitelný a zcela závisí na kontextu. Jako příklad můžeme uvést sousloví *fotbalová středa* (jedná se o pojmenování dne, kdy se v Evropě hrají fotbalové zápasy) nebo *černý pátek* (den krachu na newyorské burze)

Publicistický atribut se vyskytuje v publicistických textech velmi často jako prostředek stylové aktivizace, ovšem pouze v případě, že je spojení nové a neotřelé. Autor by také měl vždy mít na zřeteli to, zda čtenář porozumí pojmenování i bez znalosti kontextu.

příklady z Rudého práva

státní plán, diskutovaný problém, byrokratický alibismus

příklady z Mladé fronty DNES

reklamní spot, penaltový král

4.10 Slova cizího původu

Slova cizího původu jsou stále otevřený problém. Existují dvě skupiny slov, rozdělené podle míry přizpůsobení. První skupinu slov tvoří výrazy přijatelné, kterým běžný čtenář rozumí, druhá skupina jsou slova, kterou se do textu nehodí. Autoři je užívají hlavně pro zvýšení efektu textu. Někdy však dojde ke kumulaci těchto slov a text se tak stává nesrozumitelný.

příklady z Rudého práva

róba, chaos, spekulace, toxikomanie, alkoholismus, trakce, ekologie, kvalifikace, expozice, harmonogram, originál, gradovat, stabilizace, konference, delegace, kooperace, aliance, pakt, referendum, diagnóza, alternativa, kompromis, inkognito, exemplář

příklady z Mladé fronty DNES

expert, satisfakce, restriktivní opatření, statut firmy, kredit, reforma, inflace, trakce, paradox, debut, integrace, holding, spot, delegát, rehabilitace, gesto, dialog, vízum, diplomat, praxe, distancovat se, média, fanatik, plazma, investice, export, industrializace, limit, delegace, exemplář, granulit, hit, outsider, spekulace, comeback, hatrick, bilance, degradace, bojkot, petice, skepse, letargie, billboard, baráž, struktura, revize, realizace, kontrakt, export, zainteresovanost, model, konkurence, komodita, biopaliva

4.11 Neologismy

Neologismus je termín pro nové jednoslovné i víceslovné výrazy, slova s novými významy. Hlavním důvodem jejich užívání je neotřelým způsobem ozvláštnit text, je to typické pro individuální styl konkrétního autora.

příklady z Rudého práva

tupohlav, škarohlíd

příklady z Mladé fronty DNES

mírotvorce

4.12 Pojmenování hodnotící

Pojmenování hodnotící jsou velmi výraznou složkou textů publicistického stylu. Hodnocení je vždy subjektivní. Autor s jeho pomocí dává jasně najevo, jak hodnotí čin, událost nebo situaci, o které informuje. Nejpočetněji jsou zastoupena přídavná jména charakterizační.

Hlavním cílem autora je čtenáře přesvědčit, proto mají pojmenování hodnotící funkci persvazivní.

příklady z Rudého práva

skvělý výkon, malá naděje, prospěšný čin, pestrá náplň, jasná koncepce, velká sláva, zdařilý počín, přitažlivý přebal, velká zkušenost, naléhavá potřeba, pravdivý obraz

příklady z Mladé fronty DNES

hluboký rozvrat, ostudná kaňka, ideální podmínky, plodný dialog, rozpačité ligové výkony, propracovaná show, nemalé těžkosti, komplikovaná jednání, brilantní recitál, sugestivní otázka, absurdní diskuze, tučná pokuta, reálný růst, klíčový růst, podmanivá krajina

4.13 Shrnutí

V této kapitole jsme se mohli přesvědčit o poměrně širokém a bohatém slovníku publicistů Rudého práva. Bohatost slovníku je dána především velice širokým okruhem společenského dění, na které noviny reagují.

Každý publicistický text je nějak formálně vystaven, modelovost se liší podle jednotlivých žánrů publicistiky a typů článků. Zdůrazňovaná ustálenost a setrvávání na automatizovaných modelech této komunikace může být výhodná při plnění informativní funkce, nevyhovuje však funkci získávací, protože neprobouzí zájem čtenáře. Publicisté tuto stereotypnost vědomě používají, ale zároveň porušují. Možnost využít některých značně frekventovaných prostředků (slov i slovních spojení) usnadňuje autorům rychlost a operativnost tvoření, čtenářům pak usnadňuje srozumitelnost.

Aby i za této situace zůstala publicistika přitažlivou, musí být publicistický text aktualizován. Aktualizace nemá estetický účinek, jedná se pouze o atraktivitu textu a zaujetí čtenáře. Za účelem aktualizace textu tolerujeme i vyjadřování nespisovné, zejména slova profesní, lidová, hovorová a citově zbarvená. Tento projev aktualizace působí na pozornost čtenáře, dodává textu na emocionalitě a expresivitě. Také je možné tímto způsobem vyjádřit autorův postoj ke skutečnosti. Aktualizace se však po čase stírá a koloběh otřelých a neobvyklých výrazových prostředků pokračuje.

5. PROMĚNY SLOVNÍ ZÁSObY

Po publicistické texty je příznačné, že se zabývají aktuálními tématy doby. Proto je přirozené, že se v publicistických textech objevují slova svázaná s dobou, o které informují. Slovní zásoba - tedy lexikální rovina jazyka - je úzce spojena s mimojazykovou skutečností. O lexikální zásobě textů publicistických to platí dvojnásob, jelikož publicistika je dobová a přináší aktuální informace.

V jazyce se odráží i všechny mimojazykové změny. Zároveň s nástupem nových pojmenování se jiná stávají méně používanými a nevyhovujícími. Ztrácejí svůj obsah nebo mizí společenské pojmenovací potřeby. Některé vrstvy lexikálních jednotek postupují od centra zájmu do periferních oblastí slovní zásoby. Jedná se především o ta pojmenování, která vyjadřovala svým obsahem a charakterem duch doby, který se zcela změnil.

Ke změnám a inovacím dochází během vývoje neustále, mezník v roce 1989 ovšem s sebou nese specifické zvláštnosti, které slovní zásobu v publicistice určují výrazněji a kvalitativně odlišně v porovnání s dobou nedávno minulou.

Všimneme si výrazových prostředků, které jsou pro vyjadřování komunistického tisku typické.

5.1 Výrazy vyjadřující solidaritu s dobou

Tyto výrazy zastávají funkci prostředků již automatizovaných a tedy všeobecně srozumitelných, není třeba je vysvětlovat a blíže popisovat. Jsou to slova stylově neutrální, z oblasti spisovného jazyka, v textu nebudí pozornost a jsou přijímány jako konvenční. Jsou dobře zapojitelné do textu a proto se užívají v hojném počtu. Jedná se především o výrazy ze sféry politicko-spoločenské. Je to logické vzhledem k tomu, že nejvíce publicistických textů se věnovalo právě těmto tématům. Některá spojení se časem zautomatizovala a staly se z nich termíny.

příklady z Rudého práva

svátek pracujících, klíčové otázky, internacionální bratrství, bratrská spolupráce, soudružský rozhovor, budovatelské činy, bojové soudružské pozdravy, soudružská atmosféra

V některých případech můžeme pozorovat změnu z ustálených spojení na bezobsažná klišé, ty jsou pro komunistické texty typické.

Na slovní zásobě jazyka je zřetelně vidět, jak je rys aktuálnosti velmi proměnlivý. Dnes bychom jako ustálené obrazné spojení vyjadřující solidaritu s dobou označili úplně jiná spojení.

příklady z Mladé fronty DNES

počítačový gigant, výroční zpráva společnosti, tréninkový konzultant, magická hranice, mzdový kolotoč

5.2 Odborné názvy

5.2.1 Ekonomika

V komunistickém tisku se texty zabývající se ekonomikou objevovaly poměrně často. Je možné v nich nalézt mnoho výrazů z ekonomické sféry.

příklady z Rudého práva

stranicko- ekonomický aktiv, přestavba hospodářského mechanismu

I v současném tisku se nejdeme poměrně velké množství článků o ekonomické problematice. Z nich pochází následující spojení.

příklady z Mladé fronty DNES.

rozhodnutí superdelegátů, trh stagnuje, nákupy firemních akcií, častý benefit

5.2.2 Politika

Komunistická publicistika byla výrazně ovlivněna politikou. To se následně projevilo v počtu slov s touto tematikou.

příklady z Rudého práva

politbyro, protisocialistický plán, stranický výbor, hodnotící aktiv, ústřední výbor,

Také dnes plní politika a články o ní první stránky celostátních deníků.

příklady z Mladé fronty DNES

koaliční dohoda, hrozí demisí, přerozdělení moci, mocenský tandem, lídr strany , superdelegát, volební mítink

5.2.3 Armáda, vojenství

Toto je jeden z mála okruhů, kde se výrazy před rokem 1989 a v současnosti nijak výrazně neliší.

příklady z Rudého práva

taktická jaderná výzbroj, strategické útočné zbraně

příklady z Mladé fronty DNES

rakety krátkého doletu, válečný konflikt, vojenská krize

5.3 Pojmenování, jejichž denotáty v současnosti vymizely

Stejně jako si společenské pojmenovací potřeby vynutí vytvoření či přijetí nové lexikální jednotky a její včlenění do systému slovní zásoby, stává se, že slovo někdy centrum systému po čase opustí. To se děje na příkladě následujících pojmenování, která se stávají historismy pojmenovávajícími jevy dřívější reality.

příklady z Rudého práva

brigáda socialistické práce, hrdina socialistické práce, socialistický závazek, svazák, pionýr, socialistický svaz mládeže, kádrový posudek, národní výbor

6. HISTORIE RUDÉHO PRÁVA

Rudé právo poprvé vyšlo v září roku 1920 jako tiskovina orgánu Československé sociálně demokratické strany dělnické a volně navazovalo na dříve zrušený deník Právo lidu. Název deníku pochází od Jana Skály, bývalého redaktora Práva lidu.

Dne 20. září 1920 vyšel poprvé Večerník Rudého práva a o den později již deník s názvem Rudé právo. Jeho redakce a tiskárna se nacházely v Lidovém domě. V následujícím roce se Rudé právo stalo tiskovým orgánem Československé komunistické strany. Mottem deníku bylo: „*PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!*”

Redakce Rudého práva neměla mnoho členů, jejich počet se obvykle pohyboval okolo patnácti. Působily zde novinářské i umělecké osobnosti. Nejvýraznější osobností deníku byl Bohumír Smetal. Stal který hlavním redaktorem a také odpovídal za politické řízení Rudého práva. Mezi další významné osobnosti, které v Rudém právu působily, patřili: Ivan Skála, Josef Rybák, Jan Šverma, Václav Kopecký, Julius Fučík, Ladislav Štoll, Kurt Konrad, Ivan Olbracht, Josef Hora, Marie Majerová i Zdeněk Nejedlý. Do deníku dopisovali také obyčejní lidé, tzv. děldopové (vžitá zkratka pro dělnického dopisovatele). Jejich jména se většinou neuváděla. Tato funkce se objevila v Rudém právu poprvé ve dvacátých letech.

Nejslavnější kapitolou v historii Rudého práva je období 1936-1938. Redakci v těchto letech vedl blízký spolupracovník Klementa Gottwalda Jan Šverma. Z Rudého práva se stal list s vysokou ideologickou, politickou a novinářskou úrovní. Náklad deníku rok od roku vzrůstal, v roce 1928 byl 5 tisíc výtisků denně, v roce 1938 to bylo již 40 tisíc a před válkou dokonce náklad dosáhl 140 tisíc výtisků za den.

Důležitou roli měli v deníku takzvaní kolportéři. Hlavním úkolem kolportéra bylo zprostředkovat roznášku a prodej tisku. V této funkci většinou působili dobrovolníci, kteří zprostředkování odběru považovali za svůj stranický úkol.

Během 20. a 30. let bylo vydávání Rudého práva několikrát pozastaveno. Poprvé se tak stalo 28. října 1928 na jeden měsíc. Vydávání novin bylo dohromady zastaveno pětkrát, nejdelší proluka trvala 3 měsíce. Naposledy vyšlo Rudé právo oficiálně před válkou v říjnu 1938. Poté se vydávání těchto novin stalo ilegální činností. V období války deník nevycházel pravidelně a měl menší obsah. 1. května 1945 vyšlo poslední číslo ilegálního Rudého práva. Ve dnech povstání pražského lidu vyšlo v Lidovém domě Rudé právo opět legálně.

13. května 1945 se redakce přestěhovala z Lidového domu do Prahy 1 na Florenc. Ve vývoji Rudého práva došlo k novému období. Deník uplatnil své postavení nejrozšířenějšího a nejčtenějšího deníku.

Po válce se změnil také formát Rudého práva, začalo vycházet ve velkém formátu. V této době byl náklad Rudého práva více než milion výtisků. V roce 1968 se Rudé právo rozšířilo o svou přílohu - Haló sobota.

70. léta byla pro Rudé právo velice úspěšná, získalo několik cen, např. Řád Klementa Gottwalda nebo Řád Vítězného února.

Po sametové revoluci na podzim 1989 se redakce odpoutala od KSČ a začala vydávat deník Právo. Tyto noviny jsou v současnosti považovány za blízké sociální demokracii. V současné době vychází deník Haló noviny, který je považován za noviny úzce spjaté s KSČM.

6.3 Rubriky v Rudém právu

- 1. strana:** nejdůležitější události, úvodník, většinou politický, rubrika Stručně ze světa
- 2. strana:** pokračování článků z 1.strany, rubrika: Dálnopisem, poštou, telefonem, Mezinárodní styky, Světem kultury, Z černé kroniky
- 3. strana:** Diskusní tribuny, Ohlas na články v RP - rubrika Z redakční pošty
- 4. strana:** většinou články o KSČ
- 5. strana:** počasí, rozhlas, křížovka, rubrika Kultura (recenze atd.)
- 6. strana:** rubrika Řekli, napsali, Pohlednice z cizích zemí
- 7. strana:** o zahraničí, rubrika: 24 hodin v zahraničí
- 8. strana:** sport

Politika

Články s politickou tematikou v Rudém právu převažovaly. Na první straně se většinou objevovaly rozhovory s předními politiky ČSSR nebo zprávy z oficiálních návštěv zahraničních představitelů. Dále se čtenáři mohli dočíst, jak probíhala některá politická jednání, o návrzích nových zákonů nebo informace ze zasedání KSČ.

V Rudém právu byly také články zabývající se situací ve světě. Jednalo se však zejména o informace ze zemí s komunistickým režimem jako SSSR nebo NDR. U některých textů je možné zaznamenat cenzurní zásahy. Týkaly se zejména výběru témat.

Většina textů byla tendenčně laděná. Zdůrazňovaly se zejména zápory kapitalistických zemí. Autoři chtěli ovlivnit mínění čtenářů, předkládali jim zkreslené informace o komunistickém režimu, vyzdvihovali jeho přednosti.

Hospodářství a ekonomika

Hlavními tématy článků o hospodářství a ekonomice byly zejména zemědělství a export českého zboží do zahraničí. Československo navazovala hospodářskou spolupráci zejména se spřátelenými zeměmi ve východní Evropě, i když v článcích z roku 1989 se můžeme dočíst také o pokusech navázat spolupráci s dalšími zeměmi.

I tato rubrika byla tendenčně ovlivněná. ČSSR byla prezentována jako poměrně bohatá země s rozvinutým hospodářstvím a ekonomikou.

Kultura

Kulturní život v Československu byl poměrně bohatý. V této době se již v kinech objevovaly filmy ze Západu. V novinách pravidelně vycházel přehled filmových premiér. Objevovaly se zde také literární recenze nových knih a články o koncertech, ať už vážné či moderní hudby. Čtenář se mohl dočíst také o různých literárních, hudebních či výtvarných soutěžích, které v té době probíhaly. I v této oblasti je možné zaznamenat cenzuru. Jak je obecně známo, režim povolal vystupovat pouze těm umělcům, kteří sympatizovali s komunistickou stranou.

Rozhlas, televize

Rudé právo přinášelo svým čtenářům pravidelné informace o programu televize a rozhlasu.

Sport

Rubrika se sportovními událostmi byla jednou z nejméně tendenčně ovlivněných. Texty se zabývaly jednotlivými sportovními událostmi, které v té době probíhaly. V článcích se objevovaly výsledky různých sportovních utkání a zdůrazňovány byly hlavně úspěchy československých sportovců.

Černá kronika

Černá kronika byla jednou z nejstručnějších rubrik. Souvisí to zřejmě s faktem, že v tehdejší době nebylo žádoucí přinášet informace negativního charakteru.

6.4 Sobotní vydání

Od roku 1968 vycházelo vždy v sobotu Rudé právo rozšířené o přílohu Haló sobota. Tato příloha měla 16 stran. Tematicky se týkala především využití volného času. Příloha zahrnovala více oblastí, aby si každý čtenář přišel na své. Byly zde texty o vaření, zahradničení, zvířatech, rodině a výchově, rozhovory s se známými herci nebo zpěváci a také pohlednice ze zahraničních měst nebo články o módě. Několik stran bylo věnováno inzerci.

7. ROK 1989

Rok 1989 byl v Československu a zároveň i v celé Evropě přelomový. Ve veřejném mínění se cosi pohnulo. Přetekla poslední kapka v poháru trpělivosti a události dostaly rychlý spád. V průběhu celého roku docházelo k mnoha demonstracím a v nejvyšších politických kruzích se intenzivně jednalo o změně politického systému. Na konci byly svobodné volby a změna společenského řádu.

Mezinárodním událostem dominovala Gorbačovova rétorika glasnosti a perestrojky, hned zpočátku roku překvapil M. Gorbačov oznámením, že statisíce obětí stalinismu z let 1930-50 budou plně rehabilitovány. Bylo to tak jasné, že z fasády komunismu už neopadá jen omítka, ale hrouť se celé stěny.

Je fascinující, že stačil jeden rok k tomu, aby se celosvětová situace se naprosto změnila. Výsledky občanského hnutí za svobodu a demokracii však zdaleka nebyly jisté předem, diktatura známá jako komunismus si ještě na odchodu vyžádala další tisíce obětí, někde přetrvává dodnes. O to více je třeba ocenit odhodlání těch, kdo se nebáli a vyšli do ulic. Protože v roce 1989 se odehrála světová revoluce. Nic menšího to nebylo.

O většině z těchto událostí se občané Československa z oficiálních sdělovacích prostředků nedozvěděli. Pouze ti, kteří poslouchali západní rozhlasové stanice, věděli víc o tom, co se děje za hranicemi.

Přelomovým okamžikem v Československu byla demonstrace 17.11.1989. Těžko říci, v čem byla o tolik jiná, než ty předešlé. Snad nešlo ani o počet lidí, ale o to, že byla použita hrubá síla proti mladým lidem. Informace se rychle začaly šířit mezi lidmi. Konec komunismu se blížil mílovými kroky.

7.1 Světové události

Leden

V Maďarsku bylo povoleno zakládat politické strany.

Únor

Vojska SSSR začala se stahováním se z Afghánistánu.

Březen

V maďarských volbách zvítězilo Maďarské Demokratické fórum, volající po demokracii, zapojení Maďarska do Evropy, zrušení komunismu a ochraně tradičních maďarských hodnot.

V SSSR konaly první volby od roku 1917, v nichž byli kandidáty nečlenové KSSS. Volby skončily porážkou 20% komunistických kandidátů.

Květen

2. května začalo Maďarsko s bouráním železné opony na hranicích s Rakouskem.

V Polsku byl navrácen církevní majetek bezostyšně zabavený v padesátých letech, navíc bylo povoleno zřizování katolických škol.

Červen

V Praze vydala Charta 77 petici Několik vět, do konce měsíce se mezi skoro 2000 podpisů objevilo i mnoho známých osobností. M. Kocáb a M. Horáček založili občanskou iniciativu Most.

Červenec

Litva, Lotyšsko a Estonsko vyhlásily svou suverenitu.

Srpen

V Litvě, Lotyšsku a Estonsku i v Moldávii došlo k demonstracím za nezávislost.

Září

První zasedání polského Sejmu prohlásilo 45 let vlády komunistů za ukončené, sama o sobě i bez rozkazů zastavila svou činnost cenzura i tajná policie

Říjen

V Berlíně proběhly oslavy 40. výročí vyhlášení NDR.

Listopad

6.11. se na demonstracích v NDR sešlo 750 000 lidí, den nato rezignovala vláda NDR, poté i politbyro a rozhodování zůstalo jen na ústředním výboru. Ten 9.11. rozhodl o otevření všech hraničních přechodů mezi NSR a NDR

Prosinec

M. Gorbačov odletěl do USA. Při oficiálním interview pak jeho mluvčí řekl, že 3.12. ve 23.45 oficiálně skončila studená válka.

Situace v Rumunsku byla špatná, demonstrace se rozšířily po celém Rumunsku. N. Ceausescu spolu se svou ženou byl obviněn z genocidy a z korupce, oba je popravili.

7.2 Domácí události

Vzhledem k významu roku 1989 v souvislosti s politikou je logické, že nejvíce textů Rudého práva se zabývalo politickými tématy. Většinou jim byla věnována celá první strana.

Zprávy ze zahraničí se objevovaly až na dalších stránkách a bylo jich výrazně méně.

Poměrně velká část textů se zabývala hospodářstvím a ekonomikou, zdůrazňovány byly zejména úspěchy československých zemědělců a podobně. Československo navazovala hospodářskou spolupráci zejména se spřátelenými zeměmi ve východní Evropě, i když v člancích z roku 1989 se již můžeme dočíst také spolupráci s dalšími zeměmi. ČSSR byla prezentována jako poměrně bohatá země s rozvinutým hospodářstvím a ekonomikou.

Kulturní život v Československu byl poměrně bohatý. Právě o roku 1989 se v novinách začal objevovat pravidelný přehled filmových premiér a to vždy ve čtvrtěčném vydání. Čtenář si mohl přečíst také literární recenze nových knih a články o koncertech, ať už vážné či moderní hudby. Otiskovaly se i reportáže o různých literárních, hudebních či výtvarných soutěžích, které v té době probíhaly.

LEDEN

1) POLITIKA

Cílem naší společnosti je všestranný rozvoj člověka

Písemná podoba novoročního projevu prezidenta ČSSR Gustáva Husáka.

Američtí letci sestřelili dvě libyjská letadla

Letadla vojenského námořnictva USA sestřelila při průzkumném letu nad Středozemním mořem dva libyjské vojenské letouny MIG 23. Jednalo se o americké stíhačky F – 14 Tomcat, které startovaly z letadlové lodi J. F. Keneddyho. Americký ministr obrany F. Carlucci odůvodnil tuto akci údajnou sebeobranou, zatímco plukovník Kaddáfí mluvil o americkém terorismu a možné odvetě.

Týden protestů v Praze

V týdnu od 15. ledna se konaly každé odpoledne v Praze na Václavském náměstí a v jeho okolí spontánní manifestace občanů na protest proti komunistickému režimu a k uctění památky studenta Jana Palacha, jež se na Václavském náměstí 16. ledna 1969 upálil. Pokojné demonstrace byly tvrdě potlačovány Státní i Veřejnou bezpečností a oddíly Lidových milicí.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Obchodní válka USA s EHS

Od 1. 1. 1989 vypukla mezi USA a zeměmi EHS nová obchodní válka.

40 let RVHP

V lednu 1949 se v Moskvě sešli představitelé SSSR a států, které se rozhodly jít socialistickou cestou. Z této porady vznikl dokument o založení rady vzájemné hospodářské pomoci, první mezinárodní socialistické organizace.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Zemřel japonský císař

Po těžké nemoci zemřel ve věku 87 let japonský císař Hirohito, který usedl na trůn v prosinci 1926, aby nahradil svého otce Jošihita. Problém jeho podílu na japonské účasti ve druhé světové válce zůstal až do jeho smrti předmětem diskusí. Nástupcem se stal císařův syn Akihito.

Zemřel Salvador Dalí

23. ledna zemřel ve věku 84 let Salvador Dalí, španělský malíř, jeden z nevýznamnějších 20. století. V dějinách výtvarného umění zůstane zapsán svými surrealistickými díly, v nichž zobrazoval scény oscilující mezi snem a fantastickou vizí.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Ve Šternberském pláči 121 000 návštěvníků

V listopadu a prosinci mohli lidé obdivovat kolekci 50 obrazů 33 světoznámých malířů. Milovníci umění se na této expozici mohli seznámit s poklady mistrů štětce první poloviny 20. století.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Šance byly, ale góly střílel soupeř

V posledních dnech prosince 1988 a v prvních dnech roku 1989 se v Anchorage na Aljašce konala vrcholná událost juniorského hokeje - mistrovství světa hráčů do dvaceti let.

Skončilo MS dvacetiletých hokejistů

Sto procentním úspěchem evropských hokejistů skončilo toto mistrovství světa v Anchorage. Evropské celky vybojovaly všechny medaile. Konečné pořadí - 1. SSSR, 2. Švédsko, 3. ČSSR.

ÚNOR

1) POLITIKA

Sovětská vojska opouští Afghánistán

Jako poslední voják Sovětské armády v Afghánistánu, čítající původně 115 000 mužů, opustil zemi její nejvyšší velitel generál Boris Gromov dne 15. února. Tím byla po devíti letech ukončena invaze SSSR do této asijské země.

V Polsku se jedná u kulatého stolu

Hlavní politické síly země, vládnoucí Polská sjednocená dělnická strana a opozice, představovaná především odborovým hnutím solidarita, zahájily dialog o přeměně systému v Polsku v nový pluralitní systém. Jednání vedli C. Kiszczak a L. Walesa.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Proč se zmenšuje obchod mezi ČSSR a SSSR

V uplynulém roce byl snížen objem vzájemného česko sovětského obchodu o osm set miliónů rublů. Do uvedené platební nevyrovnanosti jsme se dostali dlouhodobě neměnnou strukturou naší obchodní výměny.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Řád republiky Karolu Gábrišovi

Prezident ČSSR Gustáv Husák propůjčil děkanovi Slovenské evangelické bohoslovecké fakulty profesorovi ThDr. Karolu Gábrišovi při příležitosti jeho 70. narozenin za angažovanou činnost ve prospěch vlasti a míru Řád republiky.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Scéna pro herce i muzikanty

Pražská Reduta po rekonstrukci vítá jak účinkující tak diváky. Jeden a půl roku trvala rekonstrukce pražské Reduty, divadla se dvěma scénami, které patří Československé umělecké agentuře Pragokonzert.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Nebyl to lehký postup

Čtveřice českých tenistů – Mečíř, Šrejber, Šmíd a Korda se rukou společnou podělili o zisk čtyř bodů v daviscupovém utkání s týmem SSSR. Tento bodový zisk, který se zrodil v pražské Sportovní hale, posunul naše reprezentanty mezi posledních osm týmů světové skupiny neoficiálního mistrovství světa družstev.

BŘEZEN

1) POLITIKA

Svoláno zasedání FS

Prezident ČSSR Gustáv Husák oznámil svým dopisem ze dne 28. února 1989 předsednictvu Federálního shromáždění ČSSR, že svolává dnem 1. března 1989 Federální shromáždění ČSSR k jarnímu jednání.

ČSSR se aktivně podílí na mírové přestavbě mezinárodních vztahů

Čestné plnění závazků helsinského a vídeňského dokumentu slouží ČSSR ke cti. Dále roste počet vzájemných kontaktů mezi parlamenty, organizacemi a občany. To vše vyplývá ze zpráv československého ministra zahraničí Jaromíra Johanese, kterou přednesl na zasedání vlády a která byla schválena.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Obejdou se bez freonů

Konec používání freonů udělali v trebišovském závodě Tesla elektroakustika. Už půl roku používají nové letovací zařízení firmy Hollis z USA. Tento stroj umožnil zvýšit výkon výroby, ale zároveň vylučuje negativní vliv lidského činitele na kvalitu výroby. Díky tomuto přístroji se závod obejde zcela bez freonů.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Setkání žen s představiteli strany a státu na Pražském hradě

Více než dvousetčlennou delegaci žen přivítal v úterý 8. března slavnostně vyzdobený Španělský sál Pražského hradu generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš a předseda vlády ČSSR Ladislav Adamec. Přítomno bylo také 25 žen, které při příležitosti letošních oslav Mezinárodního dne žen obdržely na návrh Československého svazu žen státní vyznamenání za zásluhy o výstavbu. Tyto ženy příkladně vychovaly více dětí.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Začal březen - Měsíc knihy

Velká výstava knih vydaných 36 českými nakladatelstvími v loňském roce Knižní žatva 88 – byla zahájena v Praze. Výstava, kterou jako hlavní akci Měsíce knihy pořádá ministerstvo kultury ČSR, umožňuje vytvořit si představu o rozsahu a činnosti nakladatelství, o úrovni a vývoji v současné české kultuře a porovnat výsledky loňské české produkce.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Na MS skibobistů i nečlenové federace

Skromní a na našich sjezdovkách stále málo vítaní skibobisté udělali československému sportu chvályhodnou službu. Ze západoněmeckého střediska Oberammergau, dějiště letošního šampionátu přivezli deset medailí. I toto by mohlo pomoci k popularizaci tohoto sportu mezi širší veřejností.

Vzplál univerziádní oheň

V Bulharském hlavním městě – Sofii – byly ve středu 4. března zahájeny 14. světové zimní studentské hry – Univerziáda 89. Začíná tak 10 denní kolotoč soutěží, kterých se účastní více než 1100 sportovců ze 34 zemí čtyř kontinentů, vyjma Afriky.

DUBEN

1) POLITIKA

Hanoj srdečně přivítala soudruha Miloše Jakeše

Československý host uctil památku prvního vietnamského prezidenta Ho Či Mina. Soudruzi Miloš Jakeš a Nguyen Van Linh se navzájem informovali o situaci ve svých zemích a projednali spolupráci ČSSR a VSR. Vyslovili se také pro rozšiřování vztahů.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Začal mezinárodní veletrh spotřebního zboží v Brně

Vystavovatelé ze 38 zemí se sešli na brněnském Výstavišti. Heslem tohoto veletrhu je Svět v kontaktu. Je to vynikající příležitost pro navázání spolupráce.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Zemřel národní umělec Karel Zeman

5. dubna zemřel v Gottwaldově ve věku sedmdesáti osmi let jeden z nejvýznamnějších československých poválečných filmařů – národní umělec Karel Zeman. Patřil ke vzácným, talentovaným lidem, kteří dokázali získat srdce miliónů kouzelnými tvůrčími experimenty a zařadil se tak mezi tvůrce národní i světové kultury.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Česká filharmonie na cestách

Zasloužilý umělec Vladimír Válek je prvním československým dirigentem, který hostoval v Soulu v Jižní Koreji. V sále pro dva a půl tisíce diváků řídil koncert ze skladeb Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka a Edvarda Griega.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

40. mistrovství světa stolních tenistů v Dortmundu

40. mistrovství světa stolních tenistů v Dortmundu potvrdilo převahu Evropanů a zejména Švédů v tomto sportu. Své postavení si udržely pouze reprezentantky Číny.

KVĚTEN

1) POLITIKA

Na Pražském hradě byla předána vysoká ocenění

Stalo se tradicí, že na 1. máje jsou na Pražském hradě předávána vysoká státní vyznamenání nejlepším pracovníkům ze všech oblastí našeho politického, hospodářského a kulturního života. Dvaceti lidem byl propůjčen titul hrdina socialistické práce a 12 umělců dostalo čestný titul národní umělec. Všem vyznamenaným osobně popřál jak prezident Gustáv Husák tak předseda ÚV KSČ Miloš Jakeš.

ČSSR opouští další jednotka sovětských vojsk

Tuto sobotu byl v Olomouci zahájen přesun automobilního praporu Střední skupiny sovětských vojsk v ČSSR zpět do SSSR. Tento krok je v souladu s rozhodnutím sovětské vlády, které schválily členské státy Varšavské smlouvy a je součástí snižování ozbrojených sil, jak to oznámil M. Gorbačov ve svém loňském projevu v OSN.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Výhody převažují nad obtížemi

Zatím jen 10 procent z 350 uzavřených dohod o navázání přímých vztahů přináší konkrétní výsledky. Proto se uskutečnila porada ředitelů několika hospodářských organizací a představitelů ministerstev o realizaci nových forem spolupráce mezi čs a sl podniky . Konferenci vedl Jaromír Obzina, místopředseda vlády.

JZD slaví 40. let

Ve Slušovicích na Gottwaldovsku se konala mezinárodní konference, která hodnotí dosavadní rozvoj socialistické zemědělské velkovýroby a soustřeďuje se na hledání cest ke zvyšování intenzity zemědělské výroby a kvality produkce.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Proběhly oslavy 1. máje

Naše vlast důstojně oslavila 1. máj 1989. V pondělí 1. května naši občané v ČSSR tradičním způsobem oslavili velký svátek pracujících. Oslavy mezinárodního svátku desítky let patří neoddelitelným způsobem k našemu společenskému, politickému a občanskému životu.. Hesla a transparenty svědčily o tom, co lidé na pracovištích prožívají.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Zahájen festival Pražské jaro 1989

12. května byl v Praze zahájen 4. ročník festivalu Pražské jaro 1989. Obsahově věnuje Pražské jaro pozornost symbióze hudby historické a klasické s hudbou 20. století. V programu je letos více než 60 koncertů, dramaturgie přihlédla k několika jubileím našich i zahraničních autorů. Překvapením letošního ročníku byla také neobvykle vysoká návštěvnost koncertů i doprovodných akcí.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Bronz našim hokejistům

Na právě skončeném mistrovství světa v ledním hokeji ve Švédsku získali českoslovenští hokejisté bronzové medaile. Titul mistrů světa získal SSSR před Kanadou.

ČERVEN

1) POLITIKA

Skončil sjezd Československého svazu žen

Novou předsedkyní byla zvolena Miroslava Němcová, čestnou předsedkyní Marie Kabrhelová. V závěrečné diskuzi vystoupilo 46 delegátek a zaznělo mnoho námětů i zkušeností z práce svazu.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Zájem o životní prostředí v plzeňské Škodovce

Ozdravování ovzduší, vody a životního prostředí vůbec se stává jedním z nejsledovanějších úkolů i v Závodě těžkého strojírenství koncernového podniku Škoda Plzeň.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Trojský zámek v Praze znovu zpřístupněn

Trojský zámek v Praze je od června znovu zpřístupněn veřejnosti. Slavnostního otevření se zúčastnil i prezident Husák. Rekonstrukce stála 210 miliónů korun. Uživatelem zámku bude Galerie hlavního města Prahy.

Manifestace ke 47. výročí vyhlazení Lidic

V sobotu 10. června se shromáždilo několik stovek lidí v areálu památníku lidických mučedníků.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Studentský Oscar Janu Svěrákovi

Tuto cenu americké Akademie filmu umění a věd za nejlepší zahraniční film studentů kinematografie převzal v neděli 11. června v LA Jan Svěrák za svůj film Ropáci.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Z ME ve Varně se stříbrnými medailemi

Naše basketbalistky se vrací z Mistrovství Evropy ve Varně se stříbrnými medailemi. Nestačily pouze na vítězný tým ze SSSR. Na třetím místě skončily basketbalisty Jugoslávie

ČERVENEC

1) POLITIKA

Společně za čistší vzduch, lesy a vodu

Tři sousední státy střední Evropy: Československo, PLR a NDR uzavřely v polské Vratislavi významnou dohodu o spolupráci při ochraně životního prostředí. Výsledkem spolupráce by mělo být celkové zlepšení ekologické situace všech zmíněných zemí.

O situaci v oblasti Blízkého východu

Generální tajemník ÚV KSČ a předseda ÚV Národní fronty ČSSR Miloš Jakeš přijal ve čtvrtek v Praze předsedu výkonného výboru Organizace za osvobození Palestiny a prezidenta Palestiny Jásira Arafata, který přiletěl do ČSSR na krátkou pracovní návštěvu.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Chemický veletrh Incheba 89 skončil

Mezinárodní chemický veletrh Incheba 89 v Bratislavě, na němž představilo nejnovější produkty světové chemie 570 vystavovatelů z 28 států a ze Západního Berlína, právě skončil. Československé organizace zahraničního obchodu uzavřely na veletrhu kontrakty za téměř 4, 8 miliardy korun.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

K životnímu jubileu Libuše Domanínské

K významnému životnímu jubileu české operní pěvkyně Libuše Domanínské – Vyčichlové předal ve Valdštejnském paláci v Praze náměstek ministra kultury ČSSR blahopřejné dopisy generálního tajemníka ÚV KSČ M. Jakeše a prezidenta ČSSR G. Husáka s poděkováním za umělecké hodnoty, které svou tvorbou přinesla naší socialistické kultuře.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Zahájen XVI. Moskevský filmový festival

Za účasti hostů z 87 zemí světa byl zahájen XVI. Moskevský filmový festival. Jeho organizátoři zdůraznili svoji snahu o zvýšení prestiže festivalu, která v několika posledních letech upadala. Porotě předsedá polský režisér Andrzej Wajda.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

MS v lehké atletice

V Banské Bystrici se konalo Mistrovství ČSSR v lehké atletice. Tento 82. domácí šampionát však jen potvrdil momentální špatnou formu našich sportovců v této disciplíně.

SRPEN

1) POLITIKA

Kubánský ministr zahraničí v Praze

Na oficiální třídní návštěvu ČSSR ve čtvrtek přicestoval ministr zahraničí Kubánské republiky Isidoro Malmierca Peoli. Návštěva se uskutečnila na pozvání ministra zahraničí ČSSR Jaromíra Johanese.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Uzavřena smlouva na dodávku letadel

Představitelé Československých aerolinií a PZO Omnipol podepsali s firmou Airbus Industrie kontrakt na dodávku dvou velkokapacitních letadel A 310 – 300. Tato letadla budou sloužit pro přepravu cestujících a nákladu do Severní Ameriky a Kanady a na Dálný východ.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Unikátní výstava v pražském Mánesu

Takřka 3 roky trvala příprava v dějinách naší fotografie ojedinělé výstavy, která byla otevřena v úterý ke 150. výročí vzniku fotografie v prostorách pražského Mánesa. Podařilo se shromáždit stovky prací autorů z celého světa, současných i už nežijících, v každém případě však světově proslulých jmen.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Ceny Jiráskova Hronova

Předáním cen skončil v sobotu v Jiráskově divadle 59. ročník národní přehlídky amatérských divadelních souborů – Jiráskův Hronov. V soutěžním programu hodnotila porota 7 inscenací, které uvedli ochotníci z celé republiky.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Na račické vodě bojovali o domácí tituly kanoisté

O mistrovské tituly a nominaci na blížící se MS v Plovdivu bojovali na račickém umělém kanálu od pátku do neděle naši kanoisté.

ZÁŘÍ

1) POLITIKA

Jednala vláda ČSSR

Vláda ČSSR projednala na své schůzi čtyři návrhy zákonů, které budou předloženy Federálnímu shromáždění ČSSR. Představují další zásadní krok k přestavbě hospodářského mechanismu od 1. ledna 1990. . Vláda ČSSR se na závěr také seznámila s informacemi a stavu prací na přípravě státního plánu na rok 1990.

Gustáv Husák přijal nepálského krále

Prezident ČSSR přijal na Pražském hradě krále Nepálu Bíréndru Bira Bikrama Šáha Dévu, který přicestoval do Československa na krátkou neoficiální návštěvu.

Zahájeno 44. zasedání Valného shromáždění OSN

V newyorském sídle Organizace spojených národů začalo 44. zasedání. Na programu jednání zástupců 159 členských států organizace je rozsáhlá agenda zahrnující 149 bodů a dotýkající se prakticky všech problémů současného světa , především boje za mír a odzbrojení.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Země Živitelka 89 skončila

Celostátní zemědělskou výstavu Země Živitelka 89, která právě skončila v Českých Budějovicích, zhlédlo během 14 dnů více než 750 000 návštěvníků. Výstavy se zúčastnilo 250 našich a 74 zahraničních vystavovatelů, poskytla ucelený přehled o dosažených výsledcích našeho zemědělsko – potravinářského komplexu, ale zaměřila se také na ochranu a tvorbu životního prostředí.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Její hlas byl pěveckým gejírem

Významného životního jubilea se právě v těchto dnech dožívá národní umělkyně – pěvkyně Marie Podvalová. Po začátcích v Brně působila od roku 1938 na prknech Národního divadla a stala se zde hvězdou první velikosti. V jejím repertoáru jsou snad všechny slavné pěvecké role, které si je jen možné představit.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Gotické obrazy v nové kráse

Unikátní a reprezentativní výstavou byla zahájena stálá expozice starého českého umění Národní galerie v Jiřském klášteře na Pražském hradě. Jedinečným zážitkem pro návštěvníky je vystavená kolekce více než 40 deskových obrazů jedné z nejvýznamnějších osobností našeho gotického malířství – Mistra Theodorika.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

3 medaile z Bledu

Mistrovství světa veslařů vyvrcholilo právě tento týden na jugoslávském jezeře Bled. Po létech neúspěchů se čeští reprezentanti dokázali vrátit mezi světovou špičku. Skifař Chalupa a čtyřka s kormidelníkem ve složení Macháček, Vičík, Menšík a Šubrt - Pták vybojovali stříbrné medaile. Dvojskif Kovář – Gröppel přidal bronz v soutěži lehkých vah. Nejúspěšnější byli sportovci NDR.

ŘÍJEN

1) POLITIKA

Úsilí vlád NDR a ČSSR o řešení neúnosné situace

Na základě rozhodnutí vlády NDR a po dohodě s vládou ČSSR bylo občanům NDR, kteří se zdržovali na vyslanectví NSR v Praze a jeho okolí, umožněno vycestovat do NSR. Vláda NDR se přitom řídila především ohledem na situaci dětí, které se ocitly v nouzové

situaci. Představitelé československé vlády jsou však rozhořčeni postojem západních novinářů, kteří o situaci podávají zkreslené informace.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Zahájení dnů bavorského hospodářství

V Paláci kultury v Praze byly slavnostně zahájeny Dny bavorského hospodářství, kterými chce sousední spolková země, největší z jedenácti zemí NSR, seznámit naše odborníky i širokou veřejnost s úspěchy svého vyspělého průmyslu a jeho nabídkou.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Nobelovu cenu dostal dalajláma

Nobelova cena za mír pro rok 1989 byla udělena duchovnímu vůdci Tibetu dalajlámovi. Podle tvrzení Norského Nobelova výboru byla udělena dalajlámovi za trvalou činnost ve prospěch samostatnosti tibetského obyvatelstva, odmítání násilných metod a navrhování mírových řešení problémů.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Václav Havel cenu nepřevzal

Ve frankfurtském chrámu sv. Pavla vyhlásili představitelé Německého svazu knihkupců, že udělují Mírovou cenu německých knihkupců za rok 1989 českému dramatikovi Václavu Havlovi. Laureát si však cenu nemohl převzít, protože mu české úřady nevydaly souhlas k vycestování.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

České tenistky navázaly na tradici úspěchů

Finálovým zápasem USA : Španělsko (3:0) vyvrcholil v Tokiu 27. ročník Poháru federace, Američanky si potřinácté připsaly na své konto výhru. Naše tenistky se v japonské metropoli představily ve výborném světle a probojovaly se až do semifinále. Postupem mezi poslední čtyři týmy navázaly na úspěchy posledních let.

LISTOPAD

1) POLITIKA

Volby v Indii: Gándhí odstoupil

V parlamentních volbách v Indii se žádná strana nepodařilo získat absolutní většinu. Dosavadní ministerský předseda Radžív Gándhí z toho vyvodil důsledky a sám odstoupil. Tím skončila 33 letá vláda nehrúovsko – gándhíovské dynastie.

Pokus vyvolat společenský neklid

Veřejnost již byla informována, že pátek 17. listopadu v podvečerních hodinách došlo v Praze k demonstraci. Západní sdělovací prostředky rozšiřují zprávu, že jeden z účastníků demonstrace zemřel na následky zranění. Je to však záměrně šířená dezinformace, která neodpovídá skutečnosti. I přes výzvy k uklidnění situace v Praze stále není klidná. Na většině vysokých škol pokračují stávky. Nevyučovalo se na mnoha středních školách a nehrálo se v divadlech. Na téměř všech pracovištích jednají stranické organizace.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Hospodářství východní Evropy

Prestižní list Wall Street Journal uveřejnil článek profesora Harvardské univerzity Jeffreyho Sachre, věnovaný rozboru problémů, před nimiž stojí hospodářství jednotlivých zemí východní Evropy po pádu komunismu. Autor v něm doporučoval, aby se tyto ekonomiky neprodleně začaly orientovat na tržní systém. Jen tak se mohou integrovat do evropského celku.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Filozofující herec

Zasloužilý herec Radovan Lukavský si 1. listopadu připomněl své sedmdesátiny. Je z té generace, která nastoupila do divadla po osvobození v roce 1945. Lze o něm bez nadsázky napsat, že to je filozofující herec a také skvělý pedagog herectví na pražské Akademii múzických umění., kde vychoval stovky herců.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Kanonizace Anežky Přemyslovny

Papež Jan Pavel II. prohlásil dne 12. listopadu v chrámu sv. Petra ve Vatikánu Anežku Přemyslovnu za svatou: aktu se zúčastnila čs. vládní delegace a na 10 000 poutníků z Československa. 25. listopadu se u příležitosti této kanonizace konala v chrámu sv. Víta v Praze velkolepá pontifikální mše. Slavnostní bohoslužbu celebroid arcibiskup pražský a primas český, kardinál František Tomášek.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Letošní tenisová sezóna vrcholí v New Yorku

V Madison Square Garden se sejde 8 nejlepších tenistů světa. Mezi nimi také zástupce ČSSR Ivan Lendl. Největší počet hráčů je z USA. Evropu kromě nás reprezentuje Švéd Edberg a Němec Boris Becker.

PROSINEC

1) POLITIKA

Odstoupil prezident ČSSR

Dopisem ze dne 10. 12. oznámil prezident Gustáv Husák svou rezignaci.

Ceaušescu svržen

Do bukurešťských ulic vyšlo přes milión lidí a demonstrovalo proti režimu a krvavým represím. Armádní jednotky v hlavním městě se přidaly k povstalcům, kteří obsadili klíčové budovy. Ceaušescu uprchl z města.

2) HOSPODÁŘSTVÍ

Obchod ČSSR se státy EHS

Náš zahraniční obchod se státy EHS prošel složitým vývojem. Nejvyššího podílu – téměř 13 procent bylo dosaženo v roce 1980, poté až do r. 1985 klesal a od té doby stoupá, stavu z r. 1980 však stále nebylo dosaženo. Obě strany však mají o rozšíření obchodování zájem.

3) SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI

Nejen výstavy

Stovky a tisíce pozoruhodných dokumentů jsou v depozitářích Národního divadla. Nyní své sbírky chce představit veřejnosti. Ve spolupráci s Divadlem Na Vinohradech připravuje výstavu o minulosti tohoto souboru.

4) KULTURNÍ UDÁLOSTI

Audience v rozhlase

Ve středu 6. prosince večer vysílal československý rozhlas na stanici Praha premiéru rozhlasové hry Václava Havla Audience. Na provedení zaujal vynikající výkon Pavla Fandovského jako Sládka i Václava Havla, který hrál Vaňka.

5) SPORTOVNÍ UDÁLOSTI

Los padl

V Římě bylo rozlosováno fotbalové mistrovství světa 1990. Mužstvo ČSSR bylo vylosováno o skupiny A, kde bude mít za soupeře Itálii, Rakousko, a USA. Zápas se odehraje v Římě a Florencii.

8. ZÁVĚR

V první části své práce jsem se zaměřila na teoretickou rovinu jazykových pojmenování, jejich druhy a rozdělení. Ve druhé části jsem zkoumala jazykový materiál získaný z Rudého práva (leden – prosinec 1989). Další část je věnována slovní zásobě a jejím změnám.

Práce byla zaměřena na texty psané publicistiky v roce 1989. Vše, co se děje ve společnosti, se následně nějak projevuje v jazyce. Tento vnější činitel byl, je a vždy bude významným prvkem určujícím charakter jazyka. Čtyřicet let vlády komunistické strany jazyk bezesporu silně poznamenalo.

Stěžejním úkolem publicistických textů je získat a přesvědčit čtenáře. Komunistická žurnalistika byla přímo zaměřena na ovlivňování obyvatel a agitaci, persvazivní funkce proto byla pro ni absolutní prioritou. Funkce informativní byla až na druhém místě. Souvisí to také s cenzurními zásahy. Ty se již v roce 1989 (v porovnání s předchozími lety) objevovaly v mnohem menším měřítku, přesto je možné ji u některých textů zaznamenat.

Dynamiku vývoje jazyka v textech odráží především frazeologické obraty a jejich aktualizace. Na základě shromážděného jazykového materiálu jsem zjistila, že jazykové prostředky užívané před rokem 1989 a po něm se výrazně liší. Souvisí to (jak již bylo výše řečeno) se změnami ve společnosti. Publicisté se zaměřovali na jiná témata, používali jiná slova v jiných souvislostech. Proměnila se také funkce publicistiky, autoři užívají jiné žánry než dříve (např. ústup úvodníků). Do novin se dostávají informace různého charakteru (vznik bulvárních novin). Je jen na čtenáři, jak s nimi naloží.

Publicistika je nejvýraznější zrcadlo své doby a u bouřlivého roku 1989 to platí dvojnásob.

9. SEZNAM LITERATURY

Bečka, J. V., *Česká stylistika*. Praha: SPN, 1992.

Bečka, J. V., *Jazyk a styl novin*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1973.

Čechová, M. a kol., *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997.

Čmejrková, S., Daneš, F., Světlá, J., *Jak napsat odborný text*. Praha: LEDA, 1999.

Daneš, F. a kol., *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.

Hauser, P., *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.

Chloupek, J. a kol., *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991.

Naše rudé právo. Vyd. 1. Praha: Rudé právo, 1980.

Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné. Vyd. 1. Praha: Academia, 1988.

Štorkán, K., *Teorie publicistiky*. Praha: UK, 1973.

Štorkán, K., *Publicistické žánry*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1980.

Zaorálek, J., *Lidová rčení*. Praha: Academia, 2000.

Seriály:

Mladá fronta Dnes. 1990-. Praha: Mafra. Denně. Dostupný
WWW: <mf dnes.cz>. ISSN 1210-1168.

Rudé právo. Ústřední výbor KSČ. 1921-1989. Praha: Borgis. Denně. ISSN 0032 - 6569.

10. PŘÍLOHY

Jako přílohy ke své práci uvádím pro ilustraci příklady článků z Rudého práva a články z Mladé fronty DNES.

10.1 Články z Rudého práva

10.2 Články z Mladé fronty DNES

